

A kiskorú veszélyeztetése büntett szociológiai háttere

Absztrakt

A kiskorú veszélyeztetése büntett eseteiben vizsgáltam az ítélkezési gyakorlatot és a gyermekközpontú igazságszolgáltatás eljárásbeli megvalósulásának mértékét. A kutatás során emellett elemeztem mind az elkövetői kört, mind a tipikus bűncselekményekre való társadalmi reakciót. Kutattam, hol és hogyan esnek ki a szociális és gyermekvédelmi védőhálón azok a gyermekek, akik a vizsgált büntetőeljárások sértettjeként szerepeltek. A kutatáshoz a 2020-ban kiskorú veszélyeztetése tárgyában jogerőre emelkedett összes ítélet teljes bűnügyi aktáját elemeztem 40 szempont szerint. Hasonló kutatást végeztem 2015. évi bűnügyi iratanyagok felhasználásával is, így össze tudtam hasonlítani az eredményeket és változásokat. Az elemzett elkövetők köre 2020-ban 483. Összességében e bűncselekmény esetében az ítélkezési gyakorlat indokolatlanul enyhe, ennek társadalmi üzenete rendkívül káros. Az elhúzódo eljárás és többszöri, szakszerűtlen meghallgatás a gyermekeket súlyosan terheli, a gyermekek megfelelő védelme pedig az esetek tanúságai szerint nem valósul meg.

Kulcsszavak: *gyermekbántalmazás, kiskorú veszélyeztetése, gyermekvédelem, gyermekközpontú igazságszolgáltatás, családon belüli erőszak*

Abstract

The sociological background of Child Endangerment

I studied, the case-law and the extent to which child-friendly procedural justice has been implemented in misdemeanour cases of endangerment. In my research, I analysed both the perpetrators' circle and the social reaction to typical offences. I researched where and how the children, the victims in the criminal proceedings, had fallen out of the social security safety net. For the research, I analysed the criminal files on all the judgments that had become final in 2020 on the subject of endangering a minor, according to 40 criteria. I also conducted similar research using criminal records from 2015. In 2020 the number of the offenders examined was 483. Overall, the law is excessively mild with regard to this crime, which sends an extremely harmful social message. According to the case studies, the lengthy processes and the repeated, procedurally improper hearings severely burden the children and their adequate protection is not fulfilled.

Keywords: *child abuse, child endangerment, child care system, child-centred justice, domestic violence*

* Dr. Solt Ágnes PhD, tudományos főmunkatárs, OKRI. ORCID: 0000-0002-0918-4964.

Bevezető

A jogi szabályozással és működő háttérintézményekkel elméletileg az állam garantálja a gyermekek védelmét. Komplex, megnyugtató, átgondolt védelmi háló rajzoldódik ki, amely megóvni képes gyermekeinket a rossz bánásmóddal szemben.

A kiskorú veszélyeztetése büntett¹ elkövetésének gyanúja esetén a gyanút észlelő feladata a gyermekjóléti szolgáltatást nyújtón kívül a hatósághoz is fordulni. Ha a család- és gyermekjóléti szolgálat a gyermek bántalmazására vagy súlyos elhanyagolására utaló jeleket tapasztal, köteles hatósági eljárást kezdeményezni.

A valóság és a jelen tanulmányt megelőző empirikus kutatások² eredményei azonban sajnos mást mutatnak.

A deliktum sok, egymáshoz akár nehezen hasonlítható eseménysort foglalhat magában, kezdve a családirag elkövetett garázdaságtól a bolti lopásokon át a kisgyermek rendszeres és kegyetlen bántalmazásáig. A legsúlyosabb, társadalomra legveszélyesebb bűncselekménynek egyértelműen és mindenekelőtt a gyermek szerető gondozásának hiányát, a gyermekbántalmazást tartom. A gyermek bántalmazása maradandó és vissza nem fordítható nyomokat hagy, a lelki sérülések különböző devianciákra hajlamosítanak, és a mérgező családi közeg a későbbi generációkra is meghatározó, káros viselkedésmintákat örökít tovább. Az azonban, hogy mi számít súlyos kötelességszegésnek vagy súlyos veszélyeztetésnek a gondozásra köteles személy részéről, nehéz kérdés. A jogalkotó részéről is bizonytalanság látszik (CSAPUCHA, 2021), s talán ennek következménye a meglehetősen enyhe ítélkezési gyakorlat, amelyet e büntett kapcsán

¹ 2012. évi C. tv. „208. § (1) A kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy – ideértve a szülői felügyeletet gyakorló szülő, illetve gyám élettársát, továbbá a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülőt is, ha a kiskorúval közös háztartásban vagy egy lakásban él –, aki e feladatából eredő kötelességét súlyosan megszegi, és ezzel a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődését veszélyezteti, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) Ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, az (1) bekezdés szerint büntetendő az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt a) bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésére, illetve züllött életmód folytatására rábír vagy rábírti törekszik, b) bűncselekmény elkövetéséhez felajánl.”

² A 2015-ben és 2020-ban jogerőre emelkedett összes, kiskorú veszélyeztetése tárgyában történt elítélések teljes bűnügyi iratait elemeztem az elmúlt négy évben. 2015-ben 961, 2020-ban 440 ilyen ügy volt, ezek iratanyagát az Országos Kriminológiai Intézetbe kértük. Az OKRI-ba eljuttatott bűnügyi iratok 2015-ből a 961 esetből 759 esetet öleltek fel, míg a 2020-as elítélések esetében 440-ből 398 esetben történtek meg, így a két kutatás keretein belül végül 1157 ügyiratot (nyomozati, ügyészégi és bírósági iratot) elemeztem, összesen 1415 elkövetővel.

láthatunk. Az „enyhe” szubjektív megítélésem, de azt gondolom, jelen tanulmányban ezt sikerül indokolni. Célom továbbá láttatni e bűncselekmény kapcsán a prevenció (gyermekvédelmi) hiányosságokat, és a büntetőeljárás, az ítélezési gyakorlat azon következményeit és hatásait, amelyek miatt a társadalom számára az diszfunkcionálisnak mondható.

Ebben az írásban két aspektusból világítom meg a gyermekbántalmazást. Egyfelől két év (2015 és 2020) során született összes gyermek veszélyeztetés miatti jogerős elítélés bűnügyi iratanyagának elemzése eredményeiből és tanulságaiból válogattam. Másfelől egy olyan aspektusból, amelyben nem jogi és társadalomtudományos szakszavak és statisztikai összegzések eredményeként mutatott számokkal írunk le egy jelenséget. Azaz, hogyan jelenik meg a valóságban a gyermekbántalmazás: egy esetet választottam, amelynek iratanyagából egy történet elevenedik meg. Ezen keresztül szeretném bemutatni, mi történik a családon belül és a család körül az életben.

Az elkövetők

Bár a családon belüli erőszak minden társadalmi rétegben előfordulhat, és a bántalmazás áldozatai lehetnek férfiak, a bántalmazók pedig lehetnek nők, az arány nagyon eltérő. Ahogyan a bántalmazók többsége férfi, a bántalmazottak többsége pedig gyermek és nő, úgy az alacsonyabb társadalmi státuszúak között jóval nagyobb arányt ölt a gyermek durva fizikai bántalmazása és a családon belüli erőszak, mint a kvalifikált és magas társadalmi státuszúak körében. Az iskolázott, jómódú bántalmazók körében jóval gyakoribb a sokkal „kifinomultabb” bántalmazásformák előfordulása: verbális, lelki, érzelmi megnyomorítás különféle módjai, illetve a ravasz, külső sérelmi nyomot nem hagyó fizikai bántalmazásfélék.

Annak magyarázata, hogy a fizikai³ bántalmazás miért fordul elő jóval gyakrabban az iskolázatlanabb és egzisztenciálisan kiszolgáltatottabb családokban, elég prózai. Egyrészt a patriarchális tradíció, amelyek a patriarchális családi terrort⁴ eszkalálni képes, nagyobb valószínűséggel elfogadott és fordul

³ Itt fontos, hogy kizárólag a durva fizikai, testi bántalmazásról beszélek. A tanultabb és magasabb társadalmi státuszú csoportokhoz tartozók az ennél kifinomultabb, jobban leplezhető bántalmazási formákat részesítik előnyben – elsősorban a pszichikai, lelki terrort, illetve a fizikai bántalmazás kevésbé szembeötlő formáit (például megalázás, megszegyenyítés, alvásmegevonás, testgyakorlatok hosszas és kitarító ismételtetése és egyéb kényszerítések).

⁴ Szöllősi (2005: 31) patriarchális terrorizmusról beszél, amelynek lényege, hogy a férj teljes kontroll alatt tartja feleségét, családját, ennek eszközei az erőszak rendszeres használata, a gazdasági alárendelés, a fenyegetés, izoláció stb.

elő az alsóbb és iskolázatlanabb társadalmi rétegekben. Másrészt a jobb módú és tanult ember nagyobb valószínűséggel lehet jobb mentálhigiénés állapotban; több elsajátított módszere van a konfliktusok megfelelő kezelésére; több a lehetősége a szabad és gondtalan életre, mint annak, aki napról napra él, egzisztenciális gondokkal küszködik és mind a szociális készségek, mind pedig az iskolázottság tekintetében komoly hiátusokkal kell szembenéznie. A deprimált, alacsony szocioökonómiai státuszú személy, akinek az eszköztárában a konfliktusok megoldásához a nyers testi erőn kívül sokszor nem találni más „szerszámot”, nagyobb eséllyel alkalmaz rendszeresen fizikai erőszakot, testi fenytést a családon belül is.

Fontos kiemelni, hogy a kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény esetében – ahogyan a legtöbb egyéb más bűntett esetében – a jogerősen elítélteket vizsgálva nem a teljes elkövetői kör jellegzetességeit látjuk leképezve. Az elítéltek között a társadalom alsó szegmensébe tartozók felülreprezentáltak. Ők azok, akiknek érdekérvényesítő képessége gyenge, iskolai végzettségük alacsony, szocioökonómiai helyzetük rossz. Alig, vagy egyáltalán nem kerülnek a bűnügyi statisztikába azok az elkövetők viszont, akik magasan kvalifikáltak, jó meggyőző erejük van, iskolázottak, magas a jövedelmük, összességében tehát magas társadalmi státuszúak. A jó érdekérvényesítők jellemzően nem kerülnek a büntetőeljárás hatálya alá. Ez több okra vezethető vissza. Rendszerint meg tudják győzni környezetüket az ártatlanságukról. Általában a bántalmazottak megfélemlítését olyan sikerrel úzik, ami miatt azok titokban tartják mindazt, ami velük történik. Gyakorta a bántalmazást adekvát, következetes nevelésnek állítják be, normális, elfogadott viselkedésnek, ezzel azt érik el, hogy az áldozat önmagát hibáztatja. Az utóbbi két esetben fel sem merül, hogy valójában bántalmazás az, amit történik.

Magyarországon az összбűnözésben a nők részvételi aránya nagyjából 15-17 százalék, a női fogvatartottak aránya pedig valamivel 7 százalék fölötti (FAIL, 2016). Ezekhez az adatokhoz képest szembeötlő a kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény esetében a magas női elkövetői arány. 2020-ban az elkövetők csaknem fele, 47 százaléka nő volt.

Az egyik ilyen strukturális tényező, amellyel ez a tény magyarázható, az, hogy a nőknek, anyáknak a kisgyermekkorban betöltött kiemelkedő szerepük és elsődleges gyermekgondozói feladataikból adódóan egyszerűen több lehetőségük van ezt a fajta bűntettet elkövetni, mivel a kisgyermekes hároméves koráig jellemzően a szülők közül az anya marad otthon gyermekével.

Növelheti a női elkövetők arányát az is, hogy az anyákat nagyobb arányban vonják büntetőjogi felelősségre a gyermek erkölcsi veszélyeztetése – az igazolat-

lanul mulasztott iskolai órák száma – miatt, még azokban az esetekben is, amikor a sértett gyermek vonatkozásában a szülői felügyeleti jog az apával közös.

Előfordul az is, hogy bár a családban az apa az az elkövető, aki az egész családját terrorban tartja, fenyegeti és bántalmazza, mégis elítélik kiskorú veszélyeztetésért a bántalmazott anyát is, azzal az indokkal, hogy nem védte meg a gyermekeit. Történt ez néhány esetben még olyankor is, amikor az anya több alkalommal rendőri intézkedést kért korábban az apával szemben. A gyermekvédelmi gyakorlat miatt gyakori, hogy az anyák azért falaznak az apának és tagadják le a bántalmazást (a további bántalmazástól való félelmükön kívül), mert előfordul, hogy ha a bántalmazás ténye kiderül, nem az elkövetőt, hanem a gyermeket távolítják el a családból: azaz nem az elkövetőt tartóztatják le, hanem a gyermeket helyezi el ideiglenesen a gyámhatóság, elszakítva így őt az anyától, sőt, időnként a testvéreitől is. Emiatt az anyák be- és feljelentési hajlandósága – érthető okokból – jóval kisebb⁵.

Meg kell említeni még egy sajátosságot, a női elkövetők részvételi arányát magyarázandó. Ha az eseteket közelebbről megvizsgáljuk, azt látjuk, hogy a vagyon ellen elkövetett vétségek elkövetői között jelennek meg kiemelkedő számban a nők: azok, akik a gyerekeikkel együtt lopnak jellemzően élelmiszert, illatszert, ruházati termékeket⁶.

Ha kizárólag azokat az eseteket nézzük, amelyek háttérében éveken keresztül tartó brutális gyermekbántalmazás áll, azt láthatjuk, hogy az elkövetők nemének megoszlása változik: a férfi bántalmazók aránya majdnem kétharmadra (63 százalék) növekszik.

Azok, akiket elítéltek kiskorú veszélyeztetése miatt, a társadalom alsó szegmensébe sorolhatók. Társadalmi státuszuk jellemzően alacsony, mind iskolai végzettségük, mind szakképzettségük, mind pedig a munkaerőpiaci aktivitásuk tekintetében elmaradnak az átlagtól. Az iskolai végzettség tekintetében a 2015. évi adatokhoz képest kismértékben nőtt az iskolázottság az elkövetők körében. A maximum nyolc osztályt végzett elkövetők aránya nagyságrendileg

⁵ De ennek a jellemzően előforduló esetnek az ellenkezője is jelen van: amikor az anyát érthetetlen módon nem vonják büntetőjogi felelősségre. A szexuális bántalmazások eseteiben az a visszatérő, nehezen elfogadható gyakorlat, hogy az anyákat nem marasztalják el kiskorú veszélyeztetéséért annak ellenére, hogy azok tudomással bírnak gyermekük rendszeres szexuális bántalmazásáról. Mindezek vonatkozásában hasonló eredményekre jutottak korábbi kutatások is, amelyek a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények elkövetői és áldozati körét vizsgálták (többek között: FARKAS, 2013; BABITY, 2013).

⁶ Tipikusan roma nők voltak azok, akik gyermekeikkel együtt indultak áruháza, üzletkebe élelmiszert vagy kozmetikai cikkeket, ruhát eltulajdonítani.

nem változott ugyan (2020-ban 72 százalék), de a legalább érettségizettek aránya 6-ról 12 százalékra nőtt.

Ha azt nézzük, a terheltek mekkora részének van szakmája, a szakképesítéssel bírók aránya nagyságrendileg megegyezik a 2015. évben vizsgált elkövetői körével, 2020-ban az elkövetők mindössze 37 százalékának van valamilyen szakmája. A kiskorú veszélyeztetése miatt elítéltek közel fele (44 százalék) munkanélküli, illetve nem folytat kereső tevékenységet.

A városlakók aránya országosan megközelítőleg 70 százalék körül alakul,⁷ míg községben a lakosság 30 százaléka él. A kiskorú veszélyeztetése büntett terhelteinek lakhelyére azonban nem az országos településtípus szerinti megoszlás jellemző. Városban a felderített és elítélt elkövetők 57, míg falvakban és tanyákon 43 százaléka él. Ezen belül is, a tanyákon és kisközségekben való elkövetések aránya 27 százalék, ami rendkívül magas a lakosságszámhoz képest. Az összefüggés magyarázható a szociális ellátórendszer, a gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszer, a közoktatási rendszer és az egészségügyi rendszer fejlettségének területi különbségeivel, továbbá a gyermekvédelem területileg egyenlőtlenül eloszló minőségével, színvonalával. Az intézményrendszer mind segítő-, mind pedig kontrollfunkciói rendkívüli szűkösek, hiányosak a kistépüléseken országos viszonylatban is. Veszélyeztető tényező tehát a családon belüli erőszak és a kiskorú veszélyeztetése szempontjából az elszigetelt lakókörnyezet.

Az elkövetők nagyobb része, 58 százaléka büntetlen előéletűnek számít. Ha csak azokat az eseteket nézzük, amelyek mögött hosszas gyermekbántalmazás állt, ennél is magasabb: 66,5 százalék a korábban büntetlenek aránya. Kevésbé érthető számomra, hogy a korábbi büntetlenség még olyankor is enyhítő körülménynek számít az ítékezés során, amikor akár évtizedig tartó rejtett erőszakról hull le a lepel. Ugyanígy nehezen magyarázható az a gyakorlat, amely szerint a terhelt diagnosztizálható pszichés rendellenessége⁸ nincs befolyással sem a büntetés kiszabására, sem pedig a gyermek családból való kiemelésére, nevelésbe vételére. Ez a következménynélküliség azért sem értelmezhető szakmailag, mert a gyermek további veszélyeztetettségének mértékét, a veszé-

⁷ http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo_telepuleshalozata/varosok_falvak.pdf.

⁸ A kiskorú veszélyeztetése tárgyában folyó eljárások alkalmával gyakran rendelnek ki igazságügyi pszichológus szakértőt, elsősorban a sértett gyermek traumatizáltságának vizsgálata céljából. Sok esetben az elkövetőt, bántalmazót is vizsgálják, amennyiben felmerül a büntett kapcsán valamiféle pszichológiai kórkép, aberráció vagy pszichiátriai rendellenesség gyanúja. Az összes vizsgált eset 18 százalékában állapítottak meg valamiféle személyiségzavart, vagy egyéb pszichés devianciát 2020-ban.

lyezettetés, bántalmazás kockázatát előrevetíti, a szülő nevelési alkalmasságát pedig megkérdőjelezi.

Az elkövetők etnikai hovatartozása tekintetében az esetek 88 százalékában találtam erre vonatkozó adatot. Azok az elkövetők, akiknek az etnikai hovatartozása egyértelműen megállapítható volt a bűnügyi iratok alapján,⁹ valamivel kevesebb mint kétharmada, 62 százaléka volt roma – hasonlóan a 2015-ben elítéltekhez. Az etnikai hovatartozástól nem függetlenek az egyes (erkölcsi, értelmi, érzelmi, testi) veszélyeztetési típusok elkövetési valószínűségei. A roma és nem roma elkövetők csoportjai között több jelentős eltérés mutatkozik egyéb lényeges státuszmeghatározó tényezővel összefüggésben is. Mind az iskolai végzettség, mind a szakképzettség, mind az előélet tekintetében nagy eltérések vannak a csoportok között. A roma elkövetők esetében azok például, akiknek a legmagasabb iskolai végzettsége a nyolc osztály, vagy az általános iskolát sem fejezték be, majdnem 90 százalékot ér el (szemben az összes elkövető 73 százalékos arányával), azok pedig, akik legalább érettségig jutottak, mindössze 1 százalékot tesznek ki (szemben az összes elkövető 12 százalékaival). Kirajzolódik, hogy a társadalmi rétegződés alján, a legkiszolgáltatottabbak csoportjában a romák sokszorosán felülreprezentáltak. E csoportok tagjai pedig a kiskorú veszélyeztetése büntett elítélteik között szerepelnek nagy számban és arányban. Másrésről, a veszélyeztetett gyermekek között nagy arányban vannak cigány gyerekek, akiknek védelmére fokozottan szükség volna a szociális és gyermekvédelmi rendszer támogatásával.

A kiskorú veszélyeztetése ügyeken belül jellemző az is, hogy míg a roma elkövetők esetében a rendőrség jóval gyakrabban jelez (vagyon elleni cselekmények miatt), addig a jelzőrendszeri tagok és a gyermekvédelem felől érkező jelentések többsége (bántalmazás miatt) a nem roma gyerekek érdekében történik.

Egy ügy: egy család 2010–2020 között, Göbolyjárásen – az elkövetők

Pest megyében, Göbolyjárásen, egy faluvégi lerobbant, komfort nélküli, alig bútorozott házban élt a vádemeléskor 46 éves férfi, és élettársa, a 38 éves nő. A férfi nyolc osztályt végzett, a nő analfabéta, háztartásbeli volt. A férfinak 12 gyermeke van, a nőnek 7, ez a 7 közös gyermekük. Így éltek együtt a romos házban. Télen a lakásban nem volt fűtés, az ablakok ki voltak verve, azokra fóliát tettek. Fürdőszoba és működő árnyékszék híján az ürítést a ház körül végezték, majd amikor az udvarban már annyi volt a szemét, hogy oda nem lehetett menni, egy szobát használtak vécének.

⁹ Tanúvallomások, jegyzőkönyvek, identitás alapján.

A segélyek és a kiskorú gyermekek után járó családi pótlék volt a megélhetésük alapja. A szülők a családi pótlékot elitták. Az apa vallomása: „*Amilyen szegényen éltünk, olyan boldogok voltunk.*”

Az apáról az igazságügyi pszichológus szakértői véleményben többek között az olvasható, hogy személyisége alacsony szinten differenciálódott, sivár lelki életű, infantilis, beszűkült személy. Életvezetése egocentrikus, alkalmazkodása érdekvezérelt. Ösztönei olyannyira uralják, hogy belső késztetéseit alig tudja kontrollálni. Az anya éngyenge, ösztönei által sodródó, beszűkült személy, sivár lelki életű, megbízhatatlan, indulati élete sekélyes, alacsony toleranciával, robbanékony indulatreakciókkal. Mások megértésére nem képes, érdeklődése önmaga felé forduló. Kötődési készsége gyenge.

A férfi és a nő több mint tíz éven keresztül sanyargatták hét vér szerinti gyermeküket. A vádlottak azért büntetlenek, mert a hosszú eljárás alatt kikerült a priuszukból a korábbi bűncselekmény és büntetés.

Az áldozatok

A kiskorú veszélyeztetése ügyek által érintett családokban az átlagos gyermekszámnál (Magyarországon a gyermekes családok 89 százaléka maximum két 15 év alatti gyermeket nevel¹⁰) magasabb az átlag. A kiskorú veszélyeztetése ügyekben érintett családok több mint negyedét (26 százalékát) teszik ki azok a családok, amelyekben 4 vagy több gyermek él egy háztartásban. A sokgyermekes család és a családcentrikus, gyermekszerető szülői hozzáállás között tehát – a közvélekedéssel ellentétben – nem látszik pozitív összefüggés.

Az összes kiskorú veszélyeztetése miatti ítéletet nézve az esetek csaknem háromnegyed részében (72 százalékban) saját gyermek az ügy sértettje. Az összes sértett gyermek száma a 2020-ban jogerőre emelkedett ügyekben 941, akiknek 50 százaléka a vádemelés időpontjában 10 év alatti volt. A sértett gyermekek mellett sok esetben volt másik gyermek a háztartásban. Így az összes érintett gyermek száma 1270.

A hosszú időn keresztül elhúzódó gyermekbántalmazási ügyekben a sértett gyermekek átlagéletkora alacsonyabb, a tíz év alattiak aránya csaknem 90 százalék. A kisgyermekes esetekben természetesnek is tekintik a bántalmazó légkört, hiszen soha nem volt más minta előttük: beleszülettek.

¹⁰ KSH Népszámlálási Kötetek.

Egy ügy: egy család 2010–2020 között, Göbolyjárason – az áldozatok

A hét sértett gyermek a vádemeléskor 3, 4, 5, 7, 8, 10 és 12 éves volt. A gyerekeket igazságügyi pszichológus vizsgálta meg, mint mindig a súlyos bántalmazások esetén. Nem is egyszer... A pszichológus szakértő az összes gyereknél súlyos traumatizáltságot állapított meg. A gyerekek rettegtek bátyjuktól és szüleiktől. „Az a nő” és „az a férfi” – így emlegették őket.

A kiskorú veszélyeztetése mögötti családon belüli erőszak és gyermekbántalmazás

2020-ban az összes kiskorú veszélyeztetése ügy 44 százalékában családi erőszak állt a háttérben¹¹. Jellemzően ezekben az esetekben a gyermek fizikai és lelki bántalmazásán túl elhanyagolás, vagy párkapcsolati erőszak is előfordul.

A családon belüli erőszakos ügyek 86 százalékában büntetlenül és éveken keresztül folyt a gyermek bántalmazása a 2020-ban jogerőre emelkedett bűnügyi iratok alapján.

A bűncselekmények, jellemzően a durva, kíméletlen verések, megalázások és a családi terror háttérben ijesztő mértékben találkozhatunk az italozó életmód kifejezéssel az elkövető kapcsán, vagy az alkoholos állapotban elkövetett bántalmazások történeteivel. Az esetek több mint felében (56 százalék) az alkoholnak meghatározó szerepe van. Az az életforma, amely során a szülő italozik, az ital hatására pedig erőszakossá válik, illetve gyermeke legalapvetőbb szükségleteiről sem vesz tudomást, rengeteg gyermek életét keseríti meg.

Ha azokat az ügyeket vizsgáljuk, amelyekben hosszú időn keresztül tartó gyermekbántalmazás, szélsőséges méreteket öltő elhanyagolás jelenik meg, azt láthatjuk, hogy az esetek több mint felében, 52 százalékában¹² jelen van a gyermekbántalmazás mellett a párkapcsolati erőszak is, azaz a bántalmazó az összes családtagot bántalmazza, terrorizálja. Az ítéletindoklásban leírt, ezáltal bizonyított rendszeres partnerbántalmazást azonban közel sem minden esetben minősítették. A tettelegességgel együtt járó kapcsolati erőszakot a bizonyított bántalmazásos esetek 65 százalékában nem hagyták figyelmen kívül. Az azonban egységesen jellemző, hogy hiába van számos bizonyíték, ha a bántalmazott nő nem tesz tanúvallomást a cselekmény miatt az eljárás alatt, akkor azt a hatóságok nem minősítik, az elkövető büntetlen marad.

¹¹ Ez az arány 2015-ben 41 százalék volt.

¹² Ez az arány 2015-ben 61 százalék volt.

A szexuális bántalmazást (is) rejtő ügyekben az látszik, hogy jellemzően a tizenéves gyermekek, többségében lányok ellen elkövetett szexuális jellegű közeledésről, illetve visszaélésről beszélhetünk. Tipikus a nevelőapa által a nevelt lánya sérelmére történő elkövetés. A szexuális bántalmazások eseteiben gyakori, hogy a felnőtt kötődik a szexuálisan bántalmazott gyermekhez, esetenként pedig ez viszonzásra talál: mindkét fél érzelmi érintettsége, kötődése megfigyelhető.

Egy ügy: egy család 2010–2020 között, Göbolyjárás – a gyermekek bántalmazása

1. Elhanyagolás

Az egyik kisgyerek a földön aludt, mert nem volt hely számára az ágyban. Több alkalommal, napokra felügyelet nélkül hagyták hét gyermeküket. A kisgyerekek úgy próbáltak főzni, hogy a kilógó aljzatba csatlakoztatták a villanyrezsót, így az áram rendszeresen megrázta őket. Ha nem volt mit enniük, akkor kéregettek, ahogyan szüleiktől látták. A gyerekek éhségükben sokszor a szomszéd kutya eledeléből ettek.

A gyerekek ruházata rendszerint koszos és hiányos volt, sokszor fáztak a hidegben. Nem volt téli és nyári ruhájuk. A házban, az udvaron gyakran hideg időben is mezítelenül lézengtek. Szüleik nem mosdatták őket, így nem sajátították el az alapvető tisztálkodás módjait sem – ezt csak sokkal később, nevelőszüleiktől tanulták meg. A gyerekek mindezek miatt rendszeresen betegek, tetvesek és rühösek voltak. Betegségeiket nem kezeltették, orvost nem hívtak hozzájuk. Az egyik gyermek folyamatos kezelést igénylő betegségéből fakadó kötelezettségeiket is figyelmen kívül hagyták. Amikor az egyik gyermek üveg-szilánkokba esett, és a hátát mély vágások borították, akkor sem vitték orvoshoz, azok maguktól forrtak össze.

A gyerekek az iskolából volt, hogy hónapokig hiányoztak, mert a szülők rokonokhoz látogattak vidékre, ez tarthatatlan iskolai hiányzásokhoz vezetett 3 gyermek esetében is, évet kellett ismételniük. A szülők érdemben nem foglalkoztak a gyerekekkel, nevelésük, gondozásuk lényegében elmaradt.

2. Szexuális és érzelmi bántalmazás

A szülők a gyerekekkel szemben sértő, lealacsonyító, az erkölcsi fejlődésüket károsan befolyásoló magatartást tanúsítottak. Alkohollal itatták, erre kényszerítették őket több alkalommal. A gyerekekkel együtt szexfilmeket néztek, és előtűk közösültek rendszeresen.

Bár a szülők tudomására jutott, hogy az apa két nagyobb fiúgyermekére erőszakosan szexuálisan közeledik a két kisebb lánykához is, semmit nem tettek ellene, és nem tiltották meg ezt a magatartást a fiúknak.

Az apa lányait elalváskor rendszeresen szexuálisan bántalmazta, az anya pedig 6 éves fiát. Az egyik kislány azt mondta, meztelenül kellett lennie egész nap, hogy apja, ha kedve szottyan, fogdoshassa.

Egyik kishúgát bátyja (aki féltestvére volt) lekötözte egy ágyhoz és megerőszkolta, s megfenyegette, nehogy beszélni merjen róla. Két kisebb testvér az erőszakot végignézte, és sírtak. Ez a nagyobb testvér az anyával is rendszeresen közösült. A 10 éves kislányt szülei kétszer eladták férfiaknak, „férjhez kellett mennie” – így beszéltek erről.

Az egyik nevelőszülő elmondásából kiderült, hogy a beszélni alig tudó kislányokat is rendszeresen bántalmazta szexuálisan az apa és a nagyobb fiúgyerekek. A legkisebb lány, akit szexuálisan bántalmaztak, még csak 2 éves volt.

Miután kiemelték őket, sokáig sírtak minden este, amikor megjött a nevelőapa és a nagyobbik fia; az emlékeik miatt ez félelemmel töltötte el a gyerekeket. A gyerekek nem szerettek ölbe vagy térdre ülni, féltek a vetkőzéstől és a víztől. A következő nevelőszülő elmondta, hogy nem tudott mit csinálni a gyerekekkel, a korábban megerőszkolt kamasz lány vagdosta magát és kábítószerezett, a másik bántalmazott kislány folyamatosan szökdösött. Nem tudta őket kezelni, nyolc év után elkerültek tőle.

3. Fizikai bántalmazás

A szülők rendszeresen bántalmazták fizikailag is gyerekeiket, és az sem zavarta őket, ha a nagyobbak verték a kisebbeket. Volt olyan, hogy az apa a kislányát kidobta az ablakon át az udvarra. Volt, hogy nyújtófával ütötte a fejét egy félbehagyott takarítás miatt. Az apa rendszeresen büntetett azzal, hogy hosszú ideig szoritotta gyerekeinek a karjait. A lányok fejét és fülüket ütlegelték. Volt, hogy az apa ráültette kislányát a forró rezsóra pucér fenékkal, amitől az égési sérüléseket szenvedett. Égetéssel többször is fenyegetőztek a szülők „fegyelmzési célból”.

Előfordult, hogy a gyerekeket hányásig itatták alkohollal. Volt, hogy az apa lapáttal verte meg a lányát, mert nem akart alkoholt inni. A kislány ekkor elájult, mire az anyja egy vödör vízzel leöntötte, de orvost nem hívtak hozzá.

Az egyik kislányt az apa úgy megverte, hogy az egyik füle egész életére megsérült. Egy másik kislányt műteni kellett a szülők bántalmazása miatt, de a kórházban nem látogatták, és egy héttel az értesítést követően mentek csak érte. A legnagyobb kislány (10 éves volt, amikor kiemelték a családból) elmondta, hogy azóta bántalmazzák őket, amióta alkoholisták lettek, és hogy a 13 éves féltestvére is mindig a szülőkkel ivott, és ő még kegyetlenebb módon bántotta őket.

4. Erkölcsi veszélyeztetés

A gyerekek rendszeresen loptak a boltból élelmiszert, ha éhesek voltak – a szülők erre biztatták őket. A gyerekek arról is beszámoltak, hogy a szülőkkel éjjel lopni kellett menniük.

Gyermekvédelmi észrevételek, intézkedések

A gyermekbántalmazási ügyek esetén különösen fontos következtetéseket enged meg a be- és feljelentést tévő személyek, szervezetek elemzése. Az érintett családtagok után az első, a gyermek veszélyeztetettségét észrevenni köteles személyek a gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszeri tagok, közülük is elsősorban a nem hatósági szereplők, akik a gyermekek mindennapjait hivatalból követik. Ők elsősorban a gyermekorvosok, védőnők és pedagógusok. A jelzés megtételének hiányosságai több okra vezethetők vissza, és alapvetően rendszerszintű problémákból fakadnak.

Országosan a gyermekvédelmi jelzőrendszer működése, a jelzéstételi hajlandóság (amely kötelezettség) igen eltérő. A területi eltéréseket vizsgálva kirajzolódik, hogy a jobb infrastruktúrájú településeken – ahol az életszínvonal is magasabb – működik a jelzőrendszer, és rendszeresen a jelzések a gyermek bántalmazása, veszélyeztetése esetén. Azokon a településeken viszont, ahol alacsonyabb az életszínvonal, és az infrastrukturális adottságok gyengék, az jellemző, hogy a jelzőrendszeri tagok kevésbé tesznek jelzést. Az első esetben az éven keresztül elhúzódó esetek előfordulásának magyarázata jellemzően az alapellátásban és a gyámhivatalok működésében keresendő. A második esetben az évekig elhúzódó, beavatkozás nélküli gyermekbántalmazás oka elsősorban az, hogy nem érkezik bejelentés a gyermekvédelmi intézmények egyikéhez sem.

A jelzőrendszeri tagok jellemzően alul vannak informálva a tekintetben, mikor, milyen helyzetben, kinek és hogyan kell a jelzést megtenniük. A gyermek veszélyeztetettségének fogalma mind a gyermekvédelmi törvényben, mind pedig a büntető törvénykönyvben szerepel, s a legtöbb esetben nehezen eldönthető, hogy vajon csak gyermekvédelemnek, vagy a gyermekvédelmen túl a rendőrségnek és a büntető igazságszolgáltatásnak is feladata van egy adott ügyben. Mikor beszélünk súlyos fokú veszélyeztetettségről? Ezt megállapítani a jelzőrendszeri tag hivatott? Mi alapján tegye ezt? A probléma feloldására ráadásul csak kevés esetben (inkább csak a fizikai bántalmazás eseteiben) van reális esély, mert a társadalmi és gazdasági távolság a Magyarországon élő családok körében hatalmas. Egy mélyszegény családban cseperedő gyermek egészen más mércével mérendő veszélyeztetettség esetén tekinthető súlyosan veszélyeztetettnek, mint egy felső középosztálybeli család gyermeke. Az elhanyagolás és a szegénység fogalmai például egészen mást jelentenek, azonban a hatásai tekintetében egzakt módon nem feltétlenül elkülöníthetők a gyermek súlyos veszélyeztetettségének következménye szempontjából.

A jelzőrendszeri tagoknak azzal a nehézséggel kell megküzdeniük, hogy megvádolnak valakit egy erkölcsileg súlyosan elítélendő cselekménnyel. Ennek rájuk nézve következményei vannak: ellenségekké teszik az adott gyermekek szüleit, illetve olykor saját intézetük, szervezetük is inkább elzárkózna a konfliktus elől, amelyet egy-egy jelzés okozhat. Jelen van továbbá a félelem, amit egy jelzőrendszeri tag által megvádolt erőszakos gyermekbántalmazó könnyedén kivált – ennek folyamányaként pedig a magukra hagyottság: nincs valós védelem, ha megfenyegetnék őket. A tapasztalat sem segít: aki tett már jelzést, és keresztülment azon, ami ezt követően várt rá, valamint ami ez után az általa megvédeni kívánt gyermekkel történt, lehet, hogy legközelebb nem szól semmit.

A gyámhatóság hivatalból feljelentést tesz, ha súlyos gyermekbántalmazást, veszélyeztetést tapasztal. A 2020-as esetek 41 százalékában a gyámhivatal tett feljelentést a rendőrségen. Az esetek csaknem harmadában nem a gyermekvédelem, nem a jelzőrendszer, hanem egy távoli rokon vagy családtag az, aki feljelentést tesz. Az esetek 3,5 százalékában maga a bántalmazott gyermek az, aki végső elkeseredésében a hatósághoz szalad.

Azonban az esetekben, amelyekben a gyermeket hosszú időn keresztül bántalmazták, elhanyagolták, az ideiglenes hatályú elhelyezés vagy nevelésbe vétel aránya 60 százalék volt. A nevelésbe vétel, ami a védelembé vétel eredménytelenségét követi, azt feltételezi, hogy a szakellátásban megfelelő létszámban állnak rendelkezésre a szakemberek és az intézmények. Ez azonban nincs így. A nevelésbe vétel, amikor a gyermeket ki kell emelni a családból veszélyeztetettség, elhanyagolás, bántalmazás miatt, sokszor azért nem vagy csak nagyon megkésve történik, mert nincs hivatásos nevelőszülő, gyermek- vagy lakásotthon, amelyben fogadni tudnák a kiskorúakat. Sokszor tartja a rendszer éveken keresztül a gyermekeket a mérgező közegben pusztán azért, mert nem tudja elhelyezni. Amikorra már nem halogatható a kiemelés: ezt sokszor a gyermek közösségi aszociális, erőszakos viselkedése indokolja, 10-12 éves vagy idősebb korban a nevelésbe vétel hatékonysága még alacsonyabb. Jellemző a szakellátásban a kiskamasz korban nevelésbe vett gyerekek folyamatos szökése, közösségellenes viselkedése.

A gyermekvédelmi intézkedések bizonyos típusú esetekben nem kedveznek a gyermeknek.

Az egyik visszatérően felbukkanó helyzet, amelyben az apa terrorban tartja az egész családot. Az anya rendszerint fél attól, hogy ha kitudódik a bántalmazás, a gyámhatóság a gyermek ideiglenes hatályú elhelyezéséről dönt – azaz kiemelik a családból. A gyermek, illetve gyermekek jellemzően erősen kötődnek, ragaszkodnak anyjukhoz, aki a bántalmazások elviselésében sorstársuk.

Őket az otthonukban megvédeni igyekeznek, azonban a külvilág előtt mindent titkol. Az anyának a gyermekek elvesztésétől való féelme sajnos az ilyen esetekben sokszor megalapozott: nem a bántalmazót, hanem a gyermekeket távolítják el az otthonukból. Előfordul emellett, hogy az anya is gyanúsított, majd vádlott lesz, amiért nem védte meg a gyermekeit. Azok a szolgáltatások, amelyek ebben a helyzetben segítséget jelenthetnek – például az anyaothon, vagy a családok átmeneti otthona –, sokszor olyan egyéb veszteségeket okoznak az anyának és gyerekeknek (távol van a lakóhelytől, a köznevelési intézményektől, munkahelytől, illetve az ottani körülmények, a rengeteg szigorú magatartási szabály betartása, a többi lakóhoz való alkalmazkodás megterhelő), amelyek miatt az anyák nem vagy csak legvégső elkeseredésükben választják ezt a lehetőséget.

Egy másik, a gyermekvédelmi intézkedések során jellemzően előforduló helyzet, amely a gyermeket nem védi: amelyben a gyermek súlyos veszélyeztetése miatt családba fogadásról dönt a gyámhatóság, vagyis amikor közeli rokon vállalja a gyermek törvényes felügyeletét. Ennek során viszonylag gyakran előfordul, hogy a gyámhatósági iratok alapján a gyermek gondozására köteles személy megváltozik ugyan, a valóságban továbbra is a bántalmazó szülővel vagy szülővel marad a gyermek. Történhet ez azért, mert egy háztartásban élnek, vagy azért, mert a családba fogadó felnőtt visszaengedi a gyermeket a szüleihez. Ilyen esetben az elhanyagolás, bántalmazás ugyanúgy folytatódhat, és rendszerint folytatódik is.

Az is látható a vizsgált iratokból, hogy a gyermekvédelmi szakemberekkel való szülői együttműködésen, vagy annak hiányán múlhat a döntés: hogy a gyermeket védelembe veszik, vagy akár kiemelik-e, illetve, melyik szülőnél helyezik el. Különösen gyakori, hogy a külön élő szülők között a szülői felügyelet miatti harc során az a szülő kerül ki végül győztesen és kapja meg végül a kizárólagos felügyeleti jogot, aki jobban együtt tud működni a hatóságokkal: aki higgadtan és megfontoltan, meggyőzően és látszólag asszertív módon kommunikál. Történik ez akkor is, ha egyébként sem a szülő-gyermek kötődés, sem a gyermek gondozásának gyakorlata nem indokolja a kizárólagos felügyeleti jogot.

Egy ügy: egy család 2010–2020 között, Göbölyjárás – gyermekvédelmi észrevételek, intézkedések

A gyerekek három éven keresztül éltek bántalmazásban, elhanyagolásban, teljesen gondozatlanul és betegségekől szenvedve. A szülők orvoshoz nem vitték a gyerekeket, sérüléseiket nem kezelték, az elmaradt kezeléseket, védőoltásokat a későbbiekben sem pótolták, arra hiába hívta fel figyelmüket a védőnő. A szülők beteg gyermekükhöz csak akkor hívtak mentőt, amikor 40

fokos láza közben már hányni is kezdett. A kórházban megállapították már régóta fennálló megbetegedéseket, amelyek soha nem voltak kezelve. A kórház és a védőnő hiába hívta fel a szülők figyelmét arra, hogy kezelni kell a gyermek bizonyos betegségeit, a szükséges műtétre csak évekkel később került sor, amely után a kezelésekre szintén nem vitték el a gyermeket. A kisbaba köldöksérvét sem kezelték és a kötelező oltásokat sem adták be neki, hiába figyelmeztette őket újra és újra a házi orvos és a védőnő.

Az anya kórházba kerülése után csak az apjuk volt a gyerekekkel, ezt követően az ingatlan teljesen leromlott, a gyerekek pedig egyáltalán semmit nem kaptak meg.

A gyermekekért lakossági bejelentést követően mentek ki és emelték őket ki egy szeptemberi családlátogatás alkalmával. A családgondozó és a gyámügyi ügyintéző a lerobbant, lakhatatlan ingatlanban a gyerekeket 16 fokban félmeztelenül, felügyelet nélkül találta. A családdal a lakhatási körülményeik és az iskolai hiányzások miatt volt kapcsolata a gyermekvédelemnek, de védelembe sem voltak véve. A gyermekek kiemelését a felügyelet hiányával indokolták, az évek óta tartó érzelmi, szexuális, fizikai és erkölcsi bántalmazásra csak később derült fény. A feljelentést a gyermekjóléti szolgálat tette, miután az egyik, tízéves kislányról egy nőgyógyászati vizsgálat alkalmával kiderült, hogy a kislány nem szűz. Ezután tett jelzést szexuális bántalmazásról az orvos és a védőnő is.

A városi gyámhivatal az első feljelentést követően elutasította az eseti gyám kirendelését azzal, hogy az ismeretlen tettes ellen indított feljelentésben szexuális erőszak miatt a szülő és a gyermek között nem áll fenn érdekellentét, annak ellenére, hogy a rendőrség levelében leírta, hogy megalapozottan gyanúsítható az apa és a nagytestvér.

A gyermekek elhelyezése elsőként két nevelőszülőnél történt. Az egyik tanúvallomásában elmondta, hogy a gyerekek nagyon soványak voltak, el voltak maradva a beszédben és mindegyik pár osztállyal lejjebb járt, mint ahogyan kora szerint indokolt lett volna. A 13 éves fiú elszökött, azután folyamatos szökésben volt. Ezt megelőzően a kisebb gyerekek nem szóltak egy szót sem, azt követően kezdtek megnyílni. Csak akkor derült ki, mennyire félték a nagyobb fiútestvérüktől.

A nevelőszülő vallomásából kiderült, hogy amikor hozzá kerültek, a körmeik feketék voltak, félték a víztől, és négyszer kellett megfürdetni őket, míg végre befekhetek az ágyba. A gyerekek nem tudták, hogyan kell fürdeni, és nem tudták megmondani, mikor fürödtek utoljára. Nem ismerték az ételeket. Az egyik kislányon korábbi késszúrásnyomokat talált a nevelőszülő, amelyeket apja és bátyja okoztak, amikor tiltakozott szexuális bántalmazása miatt. Ütés- és vágásnyomok látszottak testszerte az összes kisgyermeken.

Igazságszolgáltatás, büntetőeljárás és a büntetés mértéke

Alapvetően az otthon elkövetett erőszakosságok nem a büntetőjog segítségével orvosolhatók. Legtöbbször sokféle szociális és lélektani szál gabalyodik össze és ágyaz meg a jelenségnek. Azonban van az az állapot és helyzet, amelynek azonnali megszüntetése a cél, és amely esetén megkerülhetetlen a büntető igazságszolgáltatás bevonása. Az elemzésben kiemelt figyelmet fordítottam arra a kérdésre, vajon hogyan nyúl a hatóság e kényes ügyekhez, mit kezd a négy fal közötti bűnökkel.

A jelen kutatási eredmények lesújtó képet mutattak arról, ahogyan az elhúzódozó, éveken keresztül tartó büntetőeljárások során a gyermekek meghallgatása, tanúként való kihallgatásuk zajlik. Nem pusztán a szakszerűtlen, speciális szaktudást el nem ismerő meghallgatások minősége, de azok száma sem felel meg a felállított elvárásnak, amely szerint a gyermekkorú tanút lehetőleg egy alkalommal hallgassák meg. 2020-ban az elhúzódozó gyermekbántalmazás és erőszakos esetek gyermek sértettjeit az esetek kétharmad részében legalább két-három alkalommal hallgatták meg a büntetőeljárás során. Az esetek több mint negyedében legalább négyszer kellett tanúskodniuk.

A gyermekeket jellemzően meghallgatja a jelzőrendszeri tagokon és feljelentést tevőkön kívül a nyomozó hatóság, az igazságügyi szakértő, a gyámhivatal, illetve a bíróság. 2015-ös arányokkal összevetve az látszik, hogy a bíróság általi meghallgatások aránya az összes ügy vonatkozásában 65-ről 2020-ra 21 százalékra esett vissza. Ennek oka a büntetővégzések elszaporodása és az, hogy a nyomozási bíró feladatai közül kikerült a gyermek meghallgatása. Valamelyest csökkent a rendőrségeken folyó (63-ról 56 százalékra), és emelkedett a pszichológus szakértők általi (47-ről 51 százalékra) gyermekmeghallgatások aránya a 2015-ös és a 2020. évi vizsgált ügyeket összehasonlítva.

A nyomozás és a büntetőeljárás folyamán a meghallgatásoknak – bár a különleges bánásmódot igénylő sértett tanút már kiemelten kezeli az büntetőeljárás-jog –, csak ajánlott, nem pedig kötelező elemei vannak. A gyakorlatban nem mindig érzékelhető a sértett kímélete, vagy egyáltalán a szempont jelentősége.

A kapcsolati erőszak deliktumának minősítése a kiskorú veszélyeztetése ügyekben 2015-ben még bizonyítottság esetében is rendkívül alacsony arányú volt. 2020-ra a tendencia pozitív irányú: öt év alatt az ügyek alig több mint tizedéről a csaknem kétharmados arányig haladtunk, ami a gyermekbántalmazással párhuzamosan zajló (pár)kapcsolati erőszak értékelését illeti. Ezt feltételezve azt várhatjuk, hogy a végrehajtandó szabadságvesztések száma és aránya megemelkedik az ilyen típusú erőszakos bűnelkövetők esetében. Ez a várakozás nem igazolódott: nem követte a kapcsolati erőszak emelkedő számú minő-

sítését a büntetés mértékének emelkedése. Mint ahogyan jellemzően a gyakorlatban a rendbeliség sem eredményez súlyosabb büntetést, úgy a halmazati büntetés sem. Sőt. Az egyébként sem szigorú joggyakorlat tovább enyhült.

Az iratok alapján az látszik, hogy a jogalkalmazó jellemzően nem minősíti kiskorú veszélyeztetésének azt az esetet, amelyben az egyik szülő az egyik gyermek testvérét vagy testvéreit bántalmazza rendszeresen a gyermek előtt, vagy annak tudtával – miközben természetesen a szülő gyermek előtti bántalmazása egyértelműen a kiskorú veszélyeztetése. Ha tehát a családban a szülő a három gyermekből mindig csak egyet bántalmaz, akkor hiába tanúja annak a többi gyermek is, ők nem szerepelnek a kiskorú veszélyeztetésének sértettjei között.

Miközben a punitív büntetőpolitika hosszú évek óta a büntetés-kiszabás szigorodását eredményezi, a kiskorú veszélyeztetése ügyekben ez nem érezteti hatását. A kiskorú veszélyeztetése büntett büntetési tétele öt évig terjed, a büntetési tétel felső határát a rendbeliség és a halmazat pedig tovább növeli, mégis, a 2020-ban jogerőre emelkedett ügyek 82 százaléka maximum felfüggesztett szabadságvesztéssel bünteti az elkövetőt, azaz jóval a középérték alatt marad.

Egy ügy: egy család 2010–2020 között, Göbölyjárason – büntetőeljárások, meghallgatások, büntetés

Az eljárás 9 éven keresztül folyt, kétszer új eljárás lefolytatására hívták fel az elsőfokú bíróságot, kétszer hatályon kívül helyezték az ítéletet és ismételt eljárásban tárgyalták. A tanúkat éveken keresztül vegzálták azzal, hogy újabb és újabb alkalommal kellett elmondaniuk a szexuális bántalmazásokat részletekbe menően, amiket éveken keresztül elkövettek ellenük a bántalmazó szülők. Mivel a gyerekeket az első eljárásban hatósági tanú nem kísérte tanúvallomásaik során, ezért a gyerekeket újból ki kellett hallgatni az eljárási szabálytalanság miatt. A kihallgatáskor elkövetett nyomozati hibák és a szabályokat nem betartó bírói kihallgatás miatt a gyerekeket sok évvel később újra meghallgatták – kíméletüket nem szolgálva, és jóval kevesebb eredménnyel.

Az igazságügyi pszichológus szakértő megkérdőjelezhető véleménye után újabb szakértőt rendeltek ki, aki újra meghallgatta a gyermekeket – nyolc évvel a történetek után.

Az ügyben, amelyben mind súlyos testi sértés, mind többrendbeli szexuális erőszak történt a hétrendbeli kiskorú veszélyeztetése mellett, a terhelteket végrehajtandó szabadságvesztésre ítélte a bíróság. Az apa kilenc, az anya nyolc év börtönbüntetést kapott. Jelenleg is szabadságvesztés-büntetésüket töltik.

Zárszó

A kiskorú veszélyeztetése egyik, a társadalomra talán legveszélyesebb, generációk életét súlyosan károsító formája a családon belüli bántalmazás, amely rendszerint a bántalmazó magatartás továbbörökítésével és az áldozattá válás elősegítésével is együtt jár.

A gyermek védelme érdekében megtett jelzések sok esetben nem váltják be a hozzájuk fűzött reményeket. Sőt, a hozzájuk fűzött remények halványulni látszanak éppen amiatt, hogy a gyermekvédelmi lépések hatékonysága, működőképessége sokszor megkérdőjelezhető. A jelzések hatására védelembe vett gyermekek esetében gyakori, hogy az intézkedés mellett következnek be tragédiák; hogy a védelembe vétel évekig fennáll, megfogható eredmény nélkül; hogy a család gondozása alapellátás keretein belül nem képes elegendő segítséget nyújtani, de a rendszer nem képes megfelelő helyet biztosítani a gyermek számára a szakellátásban. Az elhivatott szakemberek kitartásának köszönhetően meg lehet menteni egy-egy gyermeket ott, ahol a család egyben már menthetetlen.

Amíg a sérülékeny csoportokra vonatkozó szabályok a bírósági eljárásban csak lehetőségként, nem pedig feltételként jelennek meg – amíg a szemléletformáló képzés nem előfeltétele a meghallgatásnak, és amíg a kép- és hangrögzítés elkészítése vagy lejátszásának feltételei nem adottak széles körben az igazságszolgáltatás szereplői számára –, addig a sértett védelme és kímélete, a megkülönböztetett bánásmód csak remény lehet.

Ha a gyermekkorban elszenvedett traumák következményeit, hatásait nézzük, azt látjuk, hogy a gyermekkel való törődés hiánya, vagy az érzelmi és fizikai bántalmazás következtében a devianciák kialakulásának valószínűsége megsokszorozódik: akár a megbetegedéseket, a pszichés problémákat, az addikciók kialakulását, vagy a kriminalizálódást tekintve. Annak valószínűsége, hogy egy bántalmazó vagy elhanyagoló családban felnőtt gyermek felnőttkorában szintén egészségtelen, káros környezetet fog kialakítani a saját gyermeke számára, sokszoros ahhoz képest, aki egészséges, „elég jó” közegben nevelkedett.

A jelenlegi büntetés kiszabási gyakorlat üzenete a társadalomnak viszont nem más, mint hogy a gyermek családon belüli bántalmazása, a mérgező közegben tartása nem igazán súlyos büntett: a társadalomra való veszélyességének mértéke alacsony.

Felhasznált irodalom

- BABITY M. (2013): *A gyermekbántalmazás rizikótényezőinek vizsgálata*. Doktori értekezés. Pécs: Pécsi Tudományegyetem. <https://core.ac.uk/download/pdf/80161575.pdf>.
- CSAPUCHA B. (2021): A veszélyeztetési eredmény értelmezése a kiskorú veszélyeztetése törvényi tényállásában. *Büntetőjogi Szemle*, 11(1), 15–23. https://ujbtk.hu/wp-content/uploads/lapszam/BJSZ_202101_15-23o_CsapuchaBernadett.pdf.
- FAIL Á. (2016): A női fogvatartottak hazai jellemzői, kriminálstatisztikai adatok alapján. *Jogi tanulmányok*, 18(1), 337–349. http://epa.oszk.hu/02600/02687/00007/pdf/EPA02687_jogi_tanulmanyok_2016_337-349.pdf.
- FARKAS J. (2013): *Gyermekek sérelmére elkövetett családon belüli erőszak*. Doktori értekezés. Miskolc: Miskolci Tudományegyetem. <http://midra.uni-miskolc.hu/document/14137/11868.pdf>.
- SZÖLLŐSI G. (2005): A családon belüli erőszak értelmezése. *Belügyi Szemle*, 53(9), 23–39.